OBODONLASHTIRISH XODIMLARI UCHUN PROFILAKTIK SOG‘LOMLASHTIRISH CHORA-TADBIRLARINI ISHLAB CHIQISH

B.K.Murodov
Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti
ORCID: 0009-0000-4608-9571
E-mail:murodov.behruz@bsmi.uz

Annotatsiya. Tadqiqotning maqsadi obodonlashtirish xodimlari mehnat sharoitini gigiyenik baholash natijalariga tayanib, ularning salomatligini saqlashga qaratilgan kompleks profilaktik sog‘lomlashtirish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va samaradorligini baholashdan iborat. Amaliy ahamiyati kasbiy guruhlarga xos xavf omillarini hisobga olgan holda ishga bog‘liq kasalliklarning oldini olish va mehnat layoqatini saqlash imkonini berishi bilan belgilanadi.

Kalit so’zlar. Obodonlashtirish xodimlari, profilaktika, sog‘lomlashtirish, kasbiy xavf, tibbiy ko‘rik, shaxsiy himoya vositalari, ergonomika, mehnat layoqati.

Kirish qismi: Mehnat sharoiti noqulay bo‘lgan ishchilarda kasbiy va ishga bog‘liq kasalliklar rivojlanish xavfi yuqori bo‘ladi. Bu xavf obodonlashtirish xodimlarida issiqlik yuklamasi, changlanish, shovqin, tebranish va jismoniy zo‘riqishning birgalikdagi ta’siri bilan bog‘liq [1, 2]. Profilaktik chora-tadbirlar xavfni baholash natijalariga asoslangandagina samarali bo‘ladi, shuning uchun kasbiy xavfni baholash usullari ularni ishlab chiqishning dastlabki bosqichi sifatida qaraladi [3]. Mamlakatimizda mehnatni muhofaza qilish va aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligini ta’minlash masalalari tegishli qonunlar bilan tartibga solingan [5]. Muallifning oldingi ishlarida kasbiy xavf omillari va profilaktika [4], shuningdek gigiyenik monitoring va sog‘liq skrining tizimi [7] yoritilgan. Shunga qaramay, obodonlashtirish xodimlari uchun kasbiy guruhlarga moslashtirilgan sog‘lomlashtirish dasturlari hali yetarli ishlab chiqilmagan.

Material va usullar: Chora-tadbirlar Buxoro shahar hokimligi huzuridagi Obodonlashtirish boshqarmasi xodimlarining mehnat sharoitini gigiyenik baholash

natijalari asosida ishlab chiqildi. Boshqarmada 1110 nafar ishchi faoliyat yuritadi va ular 11 ta bo‘limda ishlaydi. Xodimlar kasbiy xavf omillarining o‘xshashligiga qarab guruhlarga ajratildi: farroshlar, bog‘bonlar, texnika bilan ishlovchilar, chiqindi yuklovchilar va ko‘chalarni parvarish qiluvchilar. Har bir guruh uchun xavf omillari P 2.2.1766-03 yo‘riqnomasi bo‘yicha ustuvorlik tartibida belgilandi [3]. Shovqin va tebranish bo‘yicha cheklovlar Yevropa Parlamenti va Kengashining 2003/10/EC va 2002/44/EC direktivalari hisobga olinib asoslandi [6]. Chora-tadbirlar samaradorligi asosiy guruhda ([son] nafar) va nazorat guruhida ([son] nafar) kasallanish, vaqtincha mehnatga layoqatsizlik va xodimlarning o‘z salomatligini baholashi bo‘yicha [muddat] davomida solishtirildi.

Natijalar: Gigiyenik baholash natijalariga ko‘ra, chora-tadbirlar to‘rt yo‘nalishda ishlab chiqildi. Sanitariya-gigiyenik yo‘nalishda issiq mavsumda ish vaqtini kunning salqin soatlariga ko‘chirish, soyali dam olish joylari tashkil etish va ichimlik suvi bilan uzluksiz ta’minlash taklif etildi, chunki yuqori harorat ish qobiliyatini pasaytiradi [2]. Texnik yo‘nalishda changdan, shovqindan va agrokimyoviy moddalardan himoya vositalari, tebranishi kam asboblar hamda traktor va suv tashuvchi mashinalar haydovchilari uchun shovqin va tebranish ta’sirini cheklash choralari belgilandi. Tibbiy-profilaktik yo‘nalishda xavf omillariga mos dastlabki va davriy tibbiy ko‘riklar, xavf guruhlarini aniqlash va dispanser kuzatuvi, shuningdek gigiyenik monitoring va sog‘liq skrining tizimini yo‘lga qo‘yish nazarda tutildi [7]. Xodimlarning yarmidan ko‘pini ayollar tashkil etgani sababli ayollar mehnati gigiyenasi talablari alohida hisobga olindi. Ma’rifiy yo‘nalishda mehnat xavfsizligi, to‘g‘ri ish holati va sog‘lom turmush tarzi bo‘yicha o‘quv mashg‘ulotlari rejalashtirildi. Joriy etilgandan keyingi natijalar: [kasallanish, vaqtincha mehnatga layoqatsizlik va o‘zini his qilish ko‘rsatkichlaridagi o‘zgarish].

Xulosa: Obodonlashtirish xodimlari uchun profilaktik chora-tadbirlar kasbiy guruhlarning xavf omillariga moslab, sanitariya-gigiyenik, texnik, tibbiy-profilaktik va ma’rifiy yo‘nalishlarda kompleks tarzda amalga oshirilishi lozim. Bunday yondashuv xodimlar salomatligini saqlash, kasbiy kasalliklar xavfini kamaytirish va

mehnat layoqatini oshirishga xizmat qiladi, shuning uchun uni tashkilot amaliyotiga joriy etish tavsiya etiladi.

Adabiyotlar:

1. Xalqaro mehnat tashkiloti, Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti, Jahon banki, WaterAid. Health, Safety and Dignity of Sanitation Workers: An Initial Assessment. — 2019.
2. Kjellstrom T., Briggs D., Freyberg C., Lemke B., Otto M., Hyatt O. Heat, human performance, and occupational health // Annual Review of Public Health. — 2016. — Vol. 37. — P. 97–112.
3. Р 2.2.1766-03. Руководство по оценке профессионального риска. — М., 2003.
4. Murodov B.K. Obodonlashtirish xodimlarida kasbiy xavf omillari va profilaktika // Tibbiyotda yangi kun. — 2026. — No. 2(88). — P. 641–647.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi (2016) va “Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to‘g‘risida”gi (2015) qonunlari.
6. Yevropa Parlamenti va Kengashining 2002/44/EC va 2003/10/EC direktivalari.
7. Murodov B.K. Obodonlashtirish xodimlarida gigiyenik monitoring va sog‘liq skrining tizimi // Ekonomika i sotsium. — 2026. — No. 4(143).